

**Toiminta- ja
taloussuunnitelma
2019–2022**

Sisällys

I	Kotimaisten kielten keskuksen toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet	3
II	Toimintaympäristö	4
III	Toimintasuunnitelma 2019–2022	5
	Suomen ja ruotsin kielen huolto	5
	Sanakirjat	7
	Kieliaineistot ja kirjasto	8
	Vähemmistökielet	10
IV	Henkilöstö	10
V	Kehittämishankkeet	12
VI	Voimavarat	15

Kannen kuva: Näkymä Hakaniemenranta 6:n ikkunasta.

Kotimaisten kielten keskuksen toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet

Kotimaisten kielten keskus (Kotus) on opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla toimiva asiantuntija- ja palveluorganisaatio, jonka tehtävät ovat suomen ja ruotsin kielen huolto, neuvonta ja sanakirjatyö sekä kielenhuoltoon ja sanakirjatyöhön liittyvä tutkimus. Kotuksen tehtävänä on lisäksi koordinoida saamen kielten, viittomakielten ja romanikielen huoltoa.

Kotuksen toiminnan tavoitteena on lisätä tietoa kotimaisista kielistä ja niiden asemasta kulttuurissa ja yhteiskunnassa sekä näin osaltaan luoda edellytyksiä kielelliselle tasa-arvolle Suomessa.

Toiminnan alueet ja tavoitteet

Kotimaisten kielten keskus (Kotus) keskittyy suomen ja ruotsin kielen huoltoon, sanakirjatyöhön ja niihin liittyvään tutkimukseen sekä kieliaineistojen tarjoamiseen ja kehittämiseen. Se toimii myös kielipolitiikan asiantuntijana.

Kotimaisten kielten keskus pyrkii toiminnassaan tavoitteellisesti siihen, että suomi ja ruotsi ovat tulevaisuudessakin aktiivisessa käytössä yhteiskunnan kaikilla aloilla. Kotus on osaltaan tukemassa myös Suomessa asuvien maahanmuuttajien suomen ja ruotsin kielen käyttöä toisena kielenä.

- Kotimaisten kielten keskus on suomen ja Suomessa käytettävän ruotsin kielenhuollon johtava auktoriteetti ja viranomaiskielen kehittämisen asiantuntija, joka tarjoaa monipuolisia kielenhuollon palveluja.
- Kotimaisten kielten keskus on leksikografian keskeinen asiantuntija. Se julkaisee verkossa laadukkaita nykykieltä kuvaavia sanakirjoja, korkeatasoisia ja laajoja kielen historiaa ja vaihtelua kuvaavia sanakirjoja sekä Suomen uusien kieliryhmien tarpeisiin kaksikielisiä sanakirjoja.
- Kotimaisten kielten keskus on kieliaineistojen asiantuntija, joka tarjoaa avoimesti verkossa suomen ja ruotsin kielen aineistoja kansalaisille ja tiedeyhteisölle.
- Kotimaisten kielten keskus vahvistaa saamen kielten, Suomen romanikielen sekä suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen asemaa ja kehittää kieliä kieli-lautakuntien työn avulla yhteistyössä vähemmistökielten eri tahojen kanssa.

Toimintaympäristö

Suomi käy yhteiskuntana ja kieliyhteisönä läpi historiansa nopeinta ja voimakkainta kielellisen ja kulttuurisen ympäristön muutosvaihetta. Viranomaisten kielilakiin perustuva tehtävä kielellisen kulttuuriperinnön säilyttämiseksi ja kansalliskielten käytön edistämiseksi on yhä ajankohtaisempi. Samalla on kuitenkin huolehdittava myös tänne eri puolilta maailmaa muuttaneiden ihmisten oikeuksista oman kielensä ja kulttuurinsa vaalimiseen sekä heidän mahdollisuuksiinsa oppia suomea ja ruotsia kotoutumisen ja yhteiskunnan täysvaltaisen jäsenyyden varmistamiseksi. Tietoyhteiskunta ja erityisesti sosiaalinen media muuttaa ja monipuolistaa myös julkista kielenkäyttöä ennennäkemättömällä tavalla.

Julkisen hallinnon keskeisiä tavoitteita on avoimuuden ja saavutettavuuden parantaminen. Avoimuutta edistetään erityisesti valtiovarainministeriön Avoin hallinto -hankkeen kautta, jossa Kotuskin on ollut hankkeen alusta asti aktiivisesti mukana. Selkeä kieli viranomaiskäytössä on yksi avoimuuden keskeinen tekijä ja on ollut hankkeen teemana toimikaudesta toiseen. Vaikka virkakieltä on parannettu monin tavoin, kansalaisen on edelleen usein vaikea ymmärtää viranomaisten tekstejä ja hallinnossa ja sen uudistuksissa syntyviä laitosten ja alueiden nimityksiä. Tekstien puutteellinen laatu kuluttaa turhaan sekä kansalaisten että viranomaisten resursseja. Pahimmillaan epäselvä virkakieli uhkaa kansalaisten oikeusturvaa, kun taas selkeä kieli edistää demokratian toteutumista ja tehostaa viranomaisten toimintaa.

Tietoyhteiskunta ja siihen kuuluva tiedon avoimuus edellyttävät julkiselta hallinnolta tiedon ja palvelujen tarjoamista verkossa kaikkien kansalaisten saataville. Verkkopalvelujen ja -sisältöjen laajentaminen ja monipuolistaminen sopii erinomaisesti Kotukselle, jonka tehtävistä suuri osa liittyy tiedon tuottamiseen ja sovelletun tutkimustiedon välittämiseen. Kansalaisten kielitietoisuuden lisääminen on kieliviranomaisen yksi keskeinen tehtävä, joka nimenomaan verkon välityksellä onnistuu paremmin kuin aikaisemmin.

Verkkoympäristö mahdollistaa myös Kotuksen tehtävien kannalta olennaiset yhteistyömahdollisuudet. Kotus jatkaa edelleen verkkopalvelujensa kehittämistä sekä eri verkkosisältöjen integroimista niin, että palvelujen käyttäjä löytää hakemansa tiedon nopeasti ja helposti. Erityistä huomiota kiinnitetään verkkopalvelujen saavutettavuuteen. Kotuksen tärkeimpiä asiakkaita ja yhteistyökumppaneita ovat julkishallinto, media, koulutus- ja tutkimusorganisaatiot, niiden opettajat ja opiskelijat sekä tutkijat ja kääntäjät. Näiden toimijoiden välisen vahvan yhteistyön kautta yhteiskunta saa suurimman hyödyn kielentutkijoiden ja kieliasiantuntijoiden työstä.

Kotimaisten kielten keskus on muun valtionhallinnon kanssa siinä samassa tilanteessa, että kuluvina vuosina henkilöstöä siirtyy eläkkeelle huomattavassa määrin. Kotuksessa tilanteeseen on lisäksi vaikuttanut se, että rekrytointi oli taloudellisista syistä pitkään pysähdyksissä. Henkilöstön vaihtuessa ja uudistuessa on ensiarvoisen tärkeää, että ammattitaidon ja hiljaisen tiedon siirtymiseen kiinnitetään erityistä huomiota.

Toimintasuunnitelma 2019–2022

Suomen ja ruotsin kielen huolto

Toimintaympäristön muutokset

Julkisen ja yksityisen viestinnän ero ei verkon ja sähköisen viestinnän aikakaudella ole enää yhtä selvä kuin aiemmin. Kansainvälistymisen vaikutuksesta englannin kielen käyttö lisääntyy, ja samalla suomen ja ruotsin kielen käyttöalat ovat vaarassa kaventua.

Kansainvälinen toimintaympäristö sekä suomalainen yhteiskunta ja sen hallinto muuttuvat yhä nopeammin. Kielenhuollossa tehdään työtä säädösten ja viranomaisten kielenkäytön selkeyttämiseksi Suomessa ja osallistutaan kielen- ja nimistönhuollon kansainväliseen yhteistyöhön.

Kielenkäyttäjät tarvitsevat monipuolista, kulloiseenkin tilanteeseen sovellettavaa tietoa kielestä voidakseen kirjoittaa ja toimia tarkoituksenmukaisesti niin työssään kuin vapaa-aikanaan. Kielenhuoltajilla on tiiviit ja monipuoliset yhteydet erilaisten kielenkäyttäjryhmien kanssa. Suuri osa käyttäjistä etsii kielitietoa ja kielenhuollon ohjeita ensisijaisesti verkosta. Toimintaympäristön muutoksiin vastaamiseksi tarjotaan ajantasaista, tutkittua tietoa ja monipuolisia kielenhuollon palveluja erityisesti verkossa.

Kielenhuollon toiminta-ajatus

Kielenhuollossa tarkastellaan kielenkäyttöä ja nimistöä ja tuotetaan niistä tietoa ja ohjeita kielenkäyttäjien ja yhteiskunnan tarpeisiin. Kielenhuolto lisää yleistä kielitietoisuutta ja vaikuttaa osaltaan siihen, että

- kieliyhteisöillä on käytössään toimiva yleiskieli
- julkisten tiedotusvälineiden ja viranomaisten kielenkäyttö on asiallista, selkeää ja ymmärrettävää ja virallinen nimistö asianmukaista
- yhteiskunnalla on käytössään ajantasaista ja tutkittua tietoa yleiskielestä ja julkisesta kielenkäytöstä
- lisäksi ruotsin kielen huollon tavoitteena on huolehtia siitä, että Suomessa käytettävä ruotsin yleiskieli ei eriydy Ruotsissa käytettävästä yleiskielestä.

Suomen kielen toimenpiteet

Kielen ja sen käyttöalojen tutkimus ja seuranta

- Kartutetaan systemaattisesti tietoa julkisen kielenkäytön ja nimistön tilasta sekä kielen ja kielenkäytön muutoksista, mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä yliopistojen kanssa. Saatua tietoa sovelletaan kielen- ja nimistönhuollossa ja nykykielen sanakirjojen tuottamisessa.
- *Hyvän virkakielen toimintaohjelman* ja virkakielikampanjassa saatujen kokemusten pohjalta jatketaan asiantuntija- ja tutkimusyhteistyötä viranomaisten ja yliopistojen

kanssa. Tavoitteena on lisätä viranomaistekstien asiallisuutta, selkeyttä ja ymmärrettävyyttä.

- Edistetään suomen kielen käyttöä Euroopan unionin toimielimissä.

Palvelut ja julkaisut

- Jatketaan *Kielitoimiston ohjepankin* kehittämistä kielen- ja nimistönhuoltotiedon keskeisenä, helposti käytettävänä lähteenä. Jatketaan verkkoaineistojen julkaisemista eri kohderyhmille (mm. oppilaitokset, viranomaiset), päivitetään nimistönhuollon verkkojulkaisuja sekä lisätään sähköisten palvelujen vuorovaikutteisuutta. Julkaistaan verkkopalvelussa myös englanninkielistä aineistoa kielen- ja nimistönhuollon kansallisten aineistojen ja ratkaisujen saattamiseksi kansainväliseen käyttöön.
- Tarjotaan neuvontaa, koulutusta ja muita kielen- ja nimistönhuollon palveluja erityisesti kielenkäytön ammattilaisille ja viranomaisille sekä jatketaan yhteistyötä Maanmittauslaitoksen kanssa karttanimistön tarkistuksessa. Tarjotaan nimistönhuollon asiantuntemusta suomen- ja kaksikielisille kunnille kunnan- ja osoitenimien muutoksissa.
- Julkaistaan kielenhuollon tiedotuslehteä *Kielikelloa* maksutta verkossa ja ylläpidetään *Kielikellon* verkkoarkistoa.
- Suunnitellaan ja toteutetaan hyvän virkakielen verkko-opiskelumateriaali kehittämissankkeessa.

Ruotsin kielen toimenpiteet

Kielen ja sen käyttöalojen seuranta

- Seurataan ruotsin kielen käyttöä ja kehitystä Suomessa ja Ruotsissa. Erityistä huomiota kiinnitetään viranomaiskieleen, nimistöön ja ruotsinkielisen median kielenkäytön nykytilaan ja kehityssuuntiin.

Palvelut ja julkaisut

- Tarjotaan kieli- ja nimistöneuvontaa, koulutusta, tiedotusvälineiden kielipalvelua sekä kielen- ja nimistöntarkistusta.
- Jatketaan yhteistyötä viranomaisten kanssa ruotsinkielisten viranomaistekstien kielenkäytön parantamiseksi ja tuetaan organisaatioiden omatoimista kielenhuoltoa. Tarjotaan nimistönhuollon asiantuntemusta ruotsin- ja kaksikielisille kunnille kunnan- ja osoitenimien muutoksissa.
- Lisätään verkkopalvelun tarjontaa. Kartutetaan *Ordförrådet*-tietokantaa ja päivitetään verkkojulkaisua *Svenska ortnamn i Finland*.
- Julkaistaan kielenhuollon tiedotuslehteä *Språkbrukia* maksutta verkossa ja ylläpidetään sen verkkoarkistoa.

Yhteistyö ja verkostoituminen

Toimintaa suunnataan aktiivisesti kielenkäytön avainryhmiin, jotka vaikuttavat keskeisten alojen kielenkäyttöön tai laajoihin kielenkäyttäjärhymiin.

- Kielenhuolto tekee yhteistyötä mm. viranomaisten, median, eri kieliammattilaisten, sanastotyön ammattilaisten ja selkokielen asiantuntijoiden sekä oppilaitosten ja tiedeyhteisön kanssa. Yhteistyötä tehdään myös kansallisten ja kansainvälisten standardien laatijoiden ja tietotekniikan kotoistuksen asiantuntijoiden kanssa.
- Kielenhuolto tekee yhteistyötä Pohjoismaiden ja muiden Euroopan maiden kielenhuoltajien kanssa ja on jäsenenä kansainvälisissä selkeää kielenkäyttöä edistävissä Plain- ja Clarity-yhteisöissä.

- Nimistönhuolto tekee yhteistyötä etenkin Maanmittauslaitoksen sekä Pohjoismaiden ja Viron nimistönhuoltajien kanssa. Nimistönhuolto on jäsenenä YK:n paikannimi-asiantuntijaryhmässä UNGEGNissa, sen alaisissa työryhmissä ja Pohjoismaiden jaostossa sekä osallistuu pohjoismaisen nimistöntutkijoiden yhteistyökomitean (NORNA) ja kansainvälisen nimistöntutkijoiden yhteisön (ICOS) toimintaan.
- Kotuksen asiantuntijaeliminä toimivat suomen, ruotsin, saamen, romanikielen ja viittomakielten lautakunnat. Ne edistävät kansalliskielten ja mainittujen vähemmistökielten asemaa ja käyttöä.

Sanakirjat

Toimintaympäristön muutokset

Maailmanlaajuisessa tietoverkossa tiedon lähteet ovat helposti ja välittömästi käytettävissä paikasta ja ajasta riippumatta. Julkaisemalla sanakirjojaan sähköisinä Kotus tuottaa monipuolista ja luotettavaa sanatietoa tämän verkon osaksi, kun edelleen tarvitaan ja halutaan luotettavaa tietoa kielen eri vaiheista ja nykytilasta. Siten Kotuksen sanakirjat täyttävät tehtävänsä kielen ja kulttuurin kuvaajana ja vastaavat osaltaan suomen ja ruotsin kielen sanastoa koskevaan tiedontarpeeseen.

Sanakirjatyön toiminta-ajatus

Sekä nykykieltä että kielen muutosta ja vaihtelua kuvaavien sanakirjojen laatiminen on yksi Kotuksen tärkeistä toiminnoista. *Kielitoimiston sanakirjassa* kuvataan suomen kielen sanastoa ajantasaisesti sekä annetaan ohjeita ja suosituksia sanojen käytöstä ja oikeinkirjoituksesta. Koska sanasto uudistuu ja kielen normit muuttuvat, sanakirjaa päivitetään määräväleihin.

Maahanmuuttajien kielten sanakirjat tukevat kotoutumista, maahanmuuttajan oman äidinkielen ylläpitoa sekä kääntäjien ja tulkkien työtä.

Kotuksen tehtävä on myös kansallisesti ja kulttuurisesti merkittävien kielen historiaa ja vaihtelua kuvaavien sanakirjojen tuottaminen. *Suomen murteiden sanakirja* ja *Ordbok över Finlands svenska folkmål* sekä *Vanhan kirjasuomen sanakirja* ovat tärkeitä myös nykykielen ja nykykulttuurin ymmärtämisen kannalta.

Kotuksen sanakirjat ovat osa Kotuksen verkkopalvelua. Sanakirjoja, aineistoja ja kielenhuoltopalvelua kehitetään kokonaisuutena niin, että käyttäjä löytää entistä monipuolisemmin tietoa etsimästään sanasta tai kielen ilmiöstä.

Toimenpiteet

Suunnittelukaudella pyritään lisäämään sanakirjojen käytettävyyttä ja näkyvyyttä ja linkittämään niitä Kotuksen muihin tietovarantoihin. Otetaan käyttöön kaikille sanakirjatoimituksille yhteinen toimitusjärjestelmä.

- *Kielitoimiston sanakirjan* toimitustapaa ja sisältöä kehitetään. Sanakirjasta ilmestyy verkossa useampi päivitys.
- Päivitetään verkossa *Suomi–ruotsi-suursanakirja*.
- *Suomen murteiden sanakirjan* julkaisemisessa edetään niin, että suunnittelukauden lopussa on verkossa julkaistuna aakkosväli *a–niellyksissä*.

- *Ordbok över Finlands svenska folkmål* -teoksen toimittamista jatketaan niin, että suunnittelukauden lopussa on verkossa julkaistuna aakkosväli *a-röd*.
- Mikäli Koneen Säätiö jatkaa rahoitustaan, *Vanhan kirjasuomen sanakirjan* toimittamista jatketaan niin, että suunnittelukauden lopussa on verkossa julkaistuna aakkosväli *a-pe*. Koneen Säätiö on tukenut sanakirjan toimittamista rahoittamalla neljä kuudesta sanakirjantoinittajasta vuosina 2012–2018.
- Laaditaan opetus- ja kulttuuriministeriön erillisrahoituksella suomen kielen oppimista ja käyttöä tukevia sanakirjoja maahanmuuttajien tarpeisiin. *Suomi-somali-* ja *Suomi-kurmandži-sanakirjat* valmistuvat verkossa. Aloitetaan *Suomi-sorani-sanakirjan* laadinta. Tarveharkinnan mukaan aloitetaan muiden kielten sanakirjoja. Hankkeessa on yhteistyökumppanina Opetushallitus.

Järjestetään 15. Pohjoismainen leksikografian konferenssi 2019 Helsingissä yhteistyössä Nordiska föreningen för lexikografen ja Helsingin yliopiston kanssa. Julkaistaan leksikografiaa koskevia artikkeleita sekä osallistutaan alan kansallisiin ja kansainvälisiin tapahtumiin.

Kieliaineistot ja kirjasto

Toimintaympäristön muutokset

Hallitus on panostanut voimakkaasti hallituskaudella 2015–2019 digitalisointiin, ja digitalisoinnista on tullut vakiintunut toimintatapa ja avoimen tiedon periaate on vakiintunut osaksi hallinnon toimintaa. Myös tutkimusmenetelmät ja -kohteet monipuolistuvat ja muuttuvat edelleen. Tämä kaikki luo haasteita Kotuksenkin aineistojen digitalisointiin, sähköiseen pitkäaikaistallennukseen sekä verkossa tarjottaviin aineistopalveluihin.

Pitkäjänteisen suunnittelun sekä tieteenalan ja yhteiskunnan tarpeiden tuntemus korostuu entisestään, joten uudenlaisten aineistopalvelujen kehittämisessä alan toimijoiden keskinäinen yhteistyö on yhä tärkeämpää. Kansallinen fennistiikan aineistoinfrastruktuurin ei voi olla lyhytkestoisien tutkimushankkeiden varassa, joten Kotus pyrkii toimimaan kansallisella tasolla asian tuntijan roolissa. Alan toimijoiden yhteistyönä pyritään huolehtimaan suomen ja ruotsin dokumentoinnista nykyisiä ja tulevia kielenhuollon, sanakirjatyön ja tutkimuksen tarpeita silmällä pitäen. Erilaisten infrastruktuuri- ja sisältöhankeiden toteuttaminen vaatii ulkopuolista tai kohdennettua kehittämisrahoitusta.

Kieliaineistotyön toiminta-ajatus

Kotus ylläpitää yhteistyössä alan toimijoiden kanssa kansallisesti ja myös kansainvälisesti merkittävää tutkimusinfrastruktuuria, joka koostuu kielellisesti ja kulttuurisesti arvokkaista kielenaineskokoelmista. Ne ovat keskeinen kielentutkimuksen ja opetuksen infrastruktuuri ja niitä tarvitaan sanakirja- ja kielenhuoltotyössä. Aineistot ovat osa kansallista kulttuuriperintöä, ja ne ovat laajalti ja avoimesti kaikkien kansalaisten käytössä.

Toimenpiteet

Aineistopalvelujen tavoitteena on jatkossakin asiantunteva, verkkopohjainen tietopalvelu, sujuvat sähköiset aineistopalvelut, tyytyväiset asiakkaat ja yhteistyökumppanit sekä laadukas tietotekninen toimintaympäristö. Pyritään tuottamaan asiakkaiden käyttöön relevantteja aineistoja. Edistetään avoimen tiedon periaatteen toteutumista. Samalla huolehditaan kansallisen kulttuuriperinnön säilyttämisestä. Kehittämistyössä erityistä huomiota kiinnitetään aineistojen

yhteiskäyttöisyyteen ja standardinmukaisuuteen. Toimintaa ohjaa kokoelma- ja palvelupoliittinen ohjelma.

- Ylläpidetään ja kehitetään Kotuksen tavoitteiden kannalta keskeisiä aineistoja. Keskeiset aineistot liittyvät suomeen ja suomenruotsiin. Valikoiduilla painopistealueilla (tärkeimpinä nykysuomen sanasto, nimistö) pyritään kattavaan tallentamiseen kieliperinnön dokumentoinnin varmentamiseksi ja rakentamaan tarvittavat käyttäjäpalvelut.
- Tietovarantojen avaaminen: Kotuksen aineistoja pyritään digitoimaan mahdollisimman paljon. Rahoituksen saaminen kuitenkin luo rajat digitoitaville määrille. Digitoituidut aineistot lisensoidaan avointa käyttöä varten, ellei tietojen luonne edellytä käyttörajoituksia.
 - Mikäli vuonna 2018 on voitu perusdigitoida nykysuomen aineistot, vuodesta 2019 jatketaan digitoitujen aineiston kehittämistä niin, että digitaaliselle aineistolle saadaan rakennetuksi eri käyttötarpeita tukeva verkkopalveluympäristö. Hankkeessa syntyvä sähköinen arkisto käsittää pääasiassa *Nykysuomen sanakirjan* 4,5 miljoonaa sanalippua ja sanakirjan seuraajien miljoona sanalippua ja painetun Nykysuomen sanakirjan aineiston.
 - Suunnitelmakaudella jatketaan vuonna 2017 avautuvan digitaalisen Nimiarkiston kehittämistä keskeiseksi kansalliseksi tietovarannoksi, jolla hallitaan Suomen historiallista ja epävirallista, käytössä olevaa paikannimistöä sekä niihin liittyviä paikkoja yksilöivien tunnisteiden avulla. Yhteistyötahojen ja kansalaisten osallistamista uuden nimistötiedon keräämiseen ja olemassa olevan tiedon yhteisölliseen rikastamiseen vakiinnutetaan. Digitaalisen Nimiarkiston kautta avataan paikannimien ohella myös muut Kotuksen nimistökoelmat.
 - Kotuksessa on nimi- ja nykysuomen aineiston lisäksi digitoitavaa aineistoa 10 miljoonaa arkistolippua ja 6 000 äänitetuntia. Digitoinnin edistyminen riippuu saatavan rahoituksen määrästä. Rahoitusta haetaan opetus- ja kulttuuriministeriöltä sekä säätiöiltä.
 - Kielipankin Sanat-wikiin lisätään aineistoja.
- Seurataan tiiviisti tekstintunnistuksen menetelmien kehittämistä ja otetaan käyttöön soveltuvat menetelmät.
- Aineistojen tiedot ovat käytettävissä Kansallisen digitaalisen kirjaston tarjoamassa Finna-asiakasliitymässä.
- Sähköisten aineistojen pitkäaikaissäilyttämisestä huolehditaan, ja aineistoja siirretään keskitettyyn kansalliseen pitkäaikaissäilytysjärjestelmään (PAS).
- Aineistoihin liittyvä neuvonta, opastus ja tietopalvelu hoidetaan pääosin verkossa.
- Toiminta on vuorovaikutteista, ja hyödynnetään nykyaikaisia osallistamisen ratkaisuja aineistojen kartuttamisen ja jalostamisen tukena.

Yhteistyö ja verkostoituminen

Aineistojen alalla tiivistetään erimuotoista yhteistyötä useiden kotimaisten ja ulkomaisten arkisto-, kirjasto- ja IT-alan tahojen kanssa. Kotus on mukana opetus- ja kulttuuriministeriön Kansallinen digitaalinen kirjasto -konsortiolle suunniteltavassa jatkoyhteistyössä ja eri yliopistojen kanssa eurooppalaisessa kieliteknologiaorganisaatiossa (CLARIN-ERIC) kansallisen FinClarín-konsortion kautta. Ollaan mukana kansainvälisessä Innsbruckin yliopiston johtamassa EU:n READ-hankkeessa. Aineistojen vaatima tekninen infrastruktuuri on tarkoitus jatkossakin hankkia Tieteen tietotekniikan keskukselta CSC:stä.

Kirjasto

Kotuksella ja muilla Hakaniemenranta 6:ssa toimivilla organisaatioilla, Opetushallituksella ja Suomen Akatemialla, on yhteinen kirjasto. Sen toiminnasta vastaa pääasiassa Kotus.

Kotuksen kirjaston laajuus on vuonna 2018 noin 1 000 hyllymetriä. Kirjaston kokoelmien viitetiedot ja Urbiksen artikkelitiedot ovat Finnassa.

Kirjasto palvelee pääasiassa kaikkia Hakaniemenrannan opetus- ja kulttuuriministeriön alaisten organisaatioiden työntekijöitä mutta myös muita asiakkaita. Kirjastojen yhteinen Voyager-so-
pimus päättyy 30.6.2018, ja uusi kirjastojen taustajärjestelmä lienee käytettävissä jo vuoden 2019 alusta.

Vähemmistökielet

Kotimaisten kielten keskus toimii sen hyväksi, että Suomessa käytettyjen saamelaiskielten, Suomen romanikielen ja kahden viittomakielen käyttöala voi laajentua ja kielet voivat kehittyä. Näistä vähemmistökielistä useimmat ovat vakavasti uhanalaisia. Kotuksen yhteydessä toimivat saamen kielten, romanikielen ja viittomakielten lautakunnat. Lautakunnat toimivat kyseisten kielten asiantuntijaeliminä. Ne päättävät kielenkäyttöä koskevista yleisluonteisista tai periaatteellisista suosituksista ja esittävät kannanottoja sekä kielenkäytöstä että kielipolitiikasta.

Kotus tarjoaa verkossa *Karjalan kielen verkkosanakirjan*, ja sanakirja on ladattavissa myös XML-muodossa. Sanakirjan pohjana olevan karjalan kielen sana-arkiston digitoidut sanaliput ovat verkossa käytettävissä sekä erillisessä käyttöliittymässä että sanakirjan yhteydessä.

Kansainvälisten yhteyksien tiivistyessä ja maahanmuuton lisääntyessä Suomeen on syntynyt uusia kieliyhteisöjä. Kotus laatii opetus- ja kulttuuriministeriön kehittämisrahoituksella sanakirjoja eri kieliryhmien tarpeisiin. *Suomi–somal-* ja *Suomi–kurmandži-sanakirjat* ovat käytettävissä verkossa; *Suomi–sorani-sanakirja* valmistuu, ja mahdollisesti aloitetaan muidenkin vastaavien kaksikielisten sanakirjojen laadinta.

IV

Henkilöstö

Henkilöstön määrä ja rakenne vuonna 2016

Kotimaisten kielten keskuksen henkilöstömäärä on 85 (31.12.2016), naisia on 69 ja miehiä 16. Henkilötyövuosia tehtiin 78,85 vuonna 2016.

Määräaikaisissa työsuhteissa oli sijaisia, projektityöntekijöitä ja opiskelijoita pääosin lyhytaikaisissa tehtävissä. Pääosa henkilöstöstä, 70 henkeä, on kokoaikaisessa työssä. Lyhennettyä työaika tekee oman valintansa mukaan 15 henkilöä. Tehdyn työajan osuus säännöllisestä vuosityöajasta oli 77,9 prosenttia. Kokonaistyövoimakustannukset ovat 4 428 814,40 euroa (2016).

Henkilöstön keski-ikä on 49,5 v (valtiolla keskimäärin 2016 46,3 v). Henkilöstöstä yli 55-vuotiaita on noin 40 prosenttia.

Asiantuntijalaitoksessa työntekijät ovat korkeasti koulutettuja. Koulutustasoindeksi on 6,5 (asteikko 1–8; koko valtiosektorin indeksi 5,3). Henkilöstöstä korkeakoulututkinnon suorittaneita on 85,9 % ja tohtorin tutkinnon suorittaneita on 16,5 % koko henkilöstöstä.

Henkilöstön hyvinvointi

Kotimaisten kielten keskus pyrkii toimimaan hyvänä työnantajana. Henkilöstön hyvinvointi otetaan huomioon kaikessa Kotuksen toiminnassa. Työnantaja, työsuojeluorganisaatio ja työterveyshuolto toimivat yhteistyössä työntekijöiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Kotuksessa toimii työsuojelutoimikunta, jossa on sekä työntekijöiden että työnantajan edustajia. Työhyvinvointiasioita käsittelee laajennettu toimikunta. Vuosittain laaditaan työsuojelun toimintasuunnitelma.

Erityisesti kiinnitetään huomiota työssä jaksamiseen. Työelämän ja yksityiselämän yhteensovittamista helpotetaan joustavilla työaikakäytännöillä. Työt suunnitellaan niin, että normaali työaika riittää niiden tekemiseen. Huomiota kiinnitetään hyvään työilmapiiriin. Erityistä huomiota kiinnitetään avotilojen toimintakäytänteisiin. Noudatetaan yhdessä laadittuja työhyvinvoinnin pelisääntöjä. Fyysisessä hyvinvoinnissa keskeisellä sijalla ovat istumatyön ja näyttöpäätetyön aiheuttamien ergonomisten ongelmien ratkaisu ja ennaltaehkäisy.

Työhyvinvointia seurataan paitsi yhteistyössä työterveyshuollon kanssa myös tekemällä henkilöstölle vuosittain työtyytyväisyyskysely. Vuonna 2016 työtyytyväisyyskyselyn tulos oli 3,5 (VM-baro). Tulos on sama kuin valtion keskiarvo. Tavoitteena on tämän tason säilyttäminen. Työtyytyväisyyden edistämiseen käytettiin 901,90 e/htv.

Sairauspoissaoloilla mitattuna henkilöstön terveydentila on parempi kuin valtiolla keskimäärin. Poissaoloja oli vuonna 2016 8,3 työpäivää henkilötyövuotta kohti (koko valtio 8,5). Poissaolojen määrä pyritään pitämään enimmillään tällä tasolla. Työterveydenhuollon kulut vuonna 2016 olivat 475,70 euroa henkilötyövuotta kohti (koko valtio 505,10 euroa).

Henkilöstön liikuntaharrastuksia edistetään järjestämällä työnantajan tukemia liikuntaryhmiä ja tukemalla kuntosalikäyntejä. Lisäksi järjestetään vuotuinen virkistyspäivä ja henkilökunnalle annetaan liikunta- ja kulttuuriseteleitä (50 e/v).

Kehittämishankkeet

1. Maahanmuuttajasanakirjahanke

Opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa sovittujen linjausten mukaisesti Kotus tuottaa suomesta ja maahanmuuttajien kielistä kaksikielisiä sanakirjoja. Nämä sanakirjat voidaan tuottaa vain erikseen haettavalla ulkopuolisella rahoituksella.

Hanke jatkuu useamman vuoden sen mukaan, kuinka moneen kieleen kaksikielinen sanakirja tehdään. *Suomi–somal*- ja *Suomi–kurmandži-sanakirjat* alkoivat ilmestyä vuonna 2017, ja sanakirjat saatetaan loppuun suunnittelukauden alkupuolella. Aloitetaan toisen kurdin kielen sanakirjan (suomi–sorani) toimitustyö; sanakirja ilmestyy ainakin osin suunnittelukauden loppuun mennessä. Lisäksi aloitetaan muita sanakirjoja tarveharkinnan mukaisesti. Sanakirjat tuotetaan verkkoon kaikkien vapaasti käytettäviksi. Hankkeessa on Kotimaisten kielten keskuksen lisäksi mukana Opetushallitus.

Kehittämisrahoituksen tarve vuonna 2019: 150 000 euroa suomenkielisen leksikografian ja muunkielisten työntekijöiden palkkaamiseen. Suunnitelmakaudella vuotuinen rahoitustarve on 150 000 euroa, yhteensä 600 000 euroa.

2. Hyvän virkakielen verkko-opiskelumateriaali 2019–2021

Hankkeessa suunnitellaan ja toteutetaan laadukas hyvän virkakielen verkko-opiskelumateriaalin kokonaisuus. Hanke toteuttaa Hyvän virkakielen toimintaohjelman ehdotusta viranomaisien virkakielen koulutusohjelmasta. Se täydentää Kotuksen viranomaisille tarjoamia palveluja ja jatkaa Palvelut verkkoon -hankkeessa tehtyä Kotuksen verkkopalveluiden kehittämistä.

Yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja tiedon avoimuus

Virkakielen parantaminen tehostaa viranomaisten toimintaa, edistää hallinnon avoimuutta ja lisää kansalaisten oikeusturvaa ja osallistumismahdollisuuksia. Julkisten palvelujen digitalisointi lisää kirjallista asiointia, ja tämä asettaa teksteille yhä suurempia laatuvaatimuksia. Kotuksen johdolla laadittu Hyvän virkakielen toimintaohjelma (2014) sisältää eri tahoille suunnattuja ehdotuksia toimenpiteistä, joilla virkakieltä voidaan parantaa. Kotus on itse toteuttanut näitä ehdotuksia mm. laatimalla resurssiensa puitteissa vapaasti verkossa saatavia apuneuvoja viranomaisten kielenkäytön kehittämiseksi. Esimerkiksi vuonna 2017 on julkaistu säädöskielen ohjesivut osana Palvelut verkkoon -kehittämishanketta (2016–2018).

Verkossa olevien ohjeiden ja julkaisujen lisäksi viranomaisilla on suuri tarve pedagogisesti suunnitellulle hyvän virkakielen verkko-opiskelumateriaalille. Tätä osoittaa Kotuksen vuonna 2016 viranomaisille tekemä kysely, jonka 857 vastaajasta 90 % oli sitä mieltä, että virkakielen verkkokurssi on erittäin tarpeellinen tai tarpeellinen. Kotuksen suunnittelema virkakielen verkkokurssi mainitaan osaamisen kehittämisen välineenä myös valtioneuvoston hyväksymässä kieli- ja käännöslinjausten toimintasuunnitelmassa (1.5.2017). Yksi Hyvän virkakielen

toimintaohjelman ehdotuksista puolestaan on viranomaisten yhteinen virkakielen koulutusohjelma. Tällainen koulutusohjelma olisi tehokkainta toteuttaa ainakin osittain verkkokoulutuksena.

Laadukas ja kustannustehokas verkko-opiskelumateriaalikonaisuus

Uudessa Hyvän virkakielen verkko-opiskelumateriaali -hankkeessa suunnitellaan ja toteutetaan kaikki hyvän virkakielen osa-alueet kattava, pedagogisesti korkeatasoinen ja käytettävyydeltään laadukas verkko-opiskelumateriaalikonaisuus. Materiaali on vapaasti verkossa viranomaisten saatavilla, ja sen avulla viranomaiset voivat perehdyttää uutta henkilöstöä ja päivittää nykyisen henkilöstönsä osaamista asiallisten, selkeiden ja ymmärrettävien tekstien tuottamisessa. Materiaali tuotetaan valtionhallinnossa yleisesti käytettävälle verkko-oppimisalustalle, ja siihen pääsee helposti niin Kotuksen verkkosivuilta kuin valtion yhteisestä verkko-oppimisympäristöstä.

Verkko-opiskelumateriaali noudattaa julkisen hallinnon periaatetta tiedon tarjoamisesta avoimesti ja maksutta. Laadukas verkko-opiskelumateriaali on virastoille kustannustehokas tapa parantaa virkakieltä. Se antaa niin valtion, maakuntien kuin kuntienkin työntekijöille yhdenvertaisen mahdollisuuden saada perustiedot hyvän virkakielen tuottamisesta.

Opiskelumateriaalin maksuton perussisältö on yleistettävissä moniin julkishallinnon teksteihin ja kirjoittamistilanteisiin. Materiaaliin liitetään lisäksi mahdollisuus tilata räätälöityjä, maksullisia osia. Näin lisätään Kotuksen koulutus- ja konsultointipalvelujen tunnettuutta ja saavutettavuutta.

Hanke toteuttaa Hyvän virkakielen toimintaohjelman ehdotusta viranomaisten yhteisestä hyvän virkakielen koulutusohjelmasta. Se täydentää Kotuksen viranomaisille tarjoamia koulutus- ja asiantuntijapalveluja ja jatkaa Palvelut verkkoon -hankkeessa tehtyä Kotuksen verkkopalveluiden laajamittaista kehittämistä.

Kotus on jo aloittanut omin resurssein kokeilun, jossa verkkokurssialustalle tuotetaan suppea hyvän virkakielen itseopiskelumateriaali. Täysimittaisen virkakielen verkko-opiskelumateriaalikonaisuuden laatimiseen Kotuksen omat resurssit eivät kuitenkaan riitä.

Kehittämisrahoituksen tarve vuonna 2019: 100 000 euroa virkakieliasiantuntijan palkkaamiseen, graafisen suunnittelun ja tietotekniikan ym. asiantuntijapalveluihin sekä tietojärjestelmiin. Vuosina 2019–2021 vuosittainen rahoitustarve on 100 000 euroa, yhteensä 300 000 euroa.

3. Nykysuomen arkiston ja sanakirjan digitalisoiminen

Nykysuomen arkistosta ja *Nykysuomen sanakirjasta* muodostetaan digitaalinen korpus, joka sisältää *Nykysuomen sanakirjan* verkkosanakirjana ja siihen kytkettynä Nykysuomen sananarkiston sanalippuaineiston sekä tietokantamuotoisena rakenteisena tekstinä että kuvatiedostoina. Näin saadaan vapaaseen verkkokäyttöön CC-lisensioituna hyvä valikoima 1900-luvun alkupuolen tieto- ja kaunokirjallisuuden kieltä.

Nykysuomen sanaston systemaattinen kerääminen sai alkunsa, kun eduskunta hyväksyi 1927 aloitteen, jossa kehoitettiin hallitusta ryhtymään toimenpiteisiin ”suomen kirja- ja sivistyskielen kantasanakirjan aikaansaamiseksi”. Työtä suunnitellut valiokunta määritteli tavoitteen seuraavasti: ”Nykysuomen sanakirjan tulee esittää suurin ja tärkein osa sitä sanavarastoa,

mikä sisältyy 1800-luvun kahdella viimeisellä vuosikymmenellä ja 1900-luvulla julkaistuun suomenkieliseen kirjallisuuteen sekä sellaisiin vanhempiin suomenkielisiin painotuotteisiin, jotka vielä ovat yleisesti käytännössä (esim. Kalevala, A. Kiven ”Seitsemän veljestä”, ”Nummisuutarit” ja ”Lea”).”

Nykysuomen sanakirjan aineistoa alettiin kerätä vuonna 1929 kaunokirjallisuudesta ja tietokirjallisuudesta, myös monilta erikoisaloilta ja ammattikirjallisuudesta. Systemaattinen sanastus alkoi vuodesta 1880, ja kun keruuta jatkettiin sanakirjan ilmestymiseen asti, myöhäisimmät poiminnat ulottuvat 1950-luvun alkuun. Näin syntyi aineisto, joka käsittää yli 4 miljoonaa sanalippua. Sanalippuihin on merkitty hakusana, tekstikatkelma ja lähdetieto. Samasta sanasta on useita tietoja eri lähteistä, sanan erilaisista käyttötavoista, merkityksistä jne. Tietoja on noin 850000 eri sanasta. Sanaliput ovat pääosin koneella kirjoitettuja (n. 95 %), joten voidaan hyödyntää tehokkaasti OCR- ja ICR-tekstintunnistusmenetelmiä.

Nykysuomen sanakirja ilmestyi alun perin kuusiosaisena vuosina 1951–1961. Siinä on noin 200 000 hakusanaa. Arkistoaineistossa tietoja on huomattavasti suuremmasta sanamäärästä, noin 850 000 eri sanasta. Lisäksi arkistoaineisto kuvaa myös ne käyttöyhteydet, joihin sanakirjan selitteet ja esimerkit pohjautuvat. Erityisen suuri merkitys arkistoaineistolla on sanojen samoin kuin niiden merkitysten ja käyttötapojen ikäämisessä. Näin ollen sanakirjan ja arkiston yhdistäminen luo kokonaisuuden, joka avaa uusia käyttömahdollisuuksia ja parantaa tietojen käytettävyyttä.

Digitointi lisää sanakirjan ja arkistoaineiston käytettävyyttä. Hanke on osa kokonaisuutta, jossa on tarkoitus yhdistää sähköiset sanakirjat ja niihin liittyvät aineistot toiminnalliseksi kokonaisuudeksi. Paperilipuista ei ole olemassa varmuuskopioita, joten digitalisoinnilla myös turvataan tämän korvaamattoman kokoelman säilyminen kaikissa olosuhteissa.

Hankkeen toteuttamista tukee Nimiarkiston paikannimikokoelmien digitointihankkeessa karttunut kokemus. Digitaalisen aineiston käyttöön saattaminen toteutetaan yhteistyössä Kielipankin ja CSC:n kanssa. Tekstintunnistuksessa tukeudutaan kansainväliseen READ-hankkeeseen.

Aikataulu

- 2018 tehdään projektisuunnitelma ja kilpailutetaan ostopalvelut
- 2019 sanakirjan ja sanalippujen skannaus ostopalveluna, tekstintunnistus (OCR, ICR)
- 2020-2021 sanakirjan ja sanalippujen sisältöjen muuntaminen rakenteiseen muotoon ja tekstintunnistuksen tuloksen kontrollointi
- 2022 tietojen kokoaminen tietokantaan, sanakirjan ja arkistoaineiston linkittäminen toisiinsa hakusanojen avulla, käyttöliittymä- ja rajapintapalveluiden toteutus

Kehittämisrahoituksen tarve vuonna 2019: 120 000 euroa *Nykysuomen sanakirjan* skannaukseen, tekstintunnistukseen ja rakenteiseen sanakirjamuotoon muuttamiseen, *Nykysuomen sana-*arkiston sanalippujen skannaukseen ja tekstintunnistukseen sekä tietokannan ja käyttöliittymän rakentamiseen. Vuosina 2019–2021 vuosittainen rahoitustarve on 120 000 euroa, vuonna 2022 rahoitustarve on 100 000 euroa, yhteensä 460 000 euroa.

VI

Voimavarat

Kotimaisten kielten keskuksen rahoitussuunnitelman perustana ovat budjetin toimintamäärärahat sekä veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarot tieteen edistämiseen. Lisäksi tuloja saadaan maksullisesta kielenhuoltokoulutuksesta, julkaisujen myynnistä ja tekijänpalkkioista. Maksullisen palvelutoiminnan tulot vähentyvät suunnitelmakaudella, koska yhä enemmän Kotuksen palveluja tarjotaan maksutta verkossa. Maksullisen palvelutoiminnan palvelujen kysyntään ja tulojen määrään vaikuttaa herkästi yleinen taloudellinen kehitys yhteiskunnassa ja palveluja tilaavissa organisaatioissa. Kiinnitetään huomiota maksullisen palvelutoiminnan sekä yhteisrahoitteisen toiminnan kustannusvastaavuuteen.

	2019	2020	2021	2022
Toiminnan rahoitus				
Toimintamäärärahat	1 113 000	1 113 000	1 113 000	1 113 000
Veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarot	3 747 000	3 747 000	3 747 000	3 627 000
Yhteensä	4 860 000	4 860 000	4 860 000	4 740 000
Tulot				
Maksullisen palvelun tulot	220 000	220 000	220 000	220 000
Muut toiminnan tuotot	200 000	200 000	200 000	200 000
Yhteensä	420 000	420 000	420 000	420 000
Menot				
Henkilöstömenot	4 275 000	4 275 000	4 275 000	4 275 000
Toimitilakustannukset	540 000	540 000	540 000	540 000
Palvelut + muut toiminnan menot	600 000	605 000	610 000	615 000
Yhteensä	5 415 000	5 420 000	5 425 000	5 430 000
Siirtomääräraha edellisiltä vuosilta	1 085 000	950 000	810 000	665 000
Seuraavalle vuodelle siirtyvä siirtomääräraha	950 000	810 000	665 000	395 000